Mary Dorna

Mary Dorna

Vrolijke, rebelse verhalen
Amsterdam, 5 november 1891 - Amsterdam, 19 maart 1971
Geschreven door Sanneke van Hassel

Een avontuurlijk leven

Vanaf haar vroege jeugd zet Mary Stoppelman ('Mary Dorna' is haar schrijversnaam) zich af tegen haar strenge vader, een Joodse textielhandelaar uit Amsterdam. Ze gaat haar eigen gang en trouwt na een onvoltooide schoolcarrière op haar negentiende met de Brit Felix Bowers. Met hem kan ze mee naar Argentinië, maar het huwelijk is ongelukkig. Volgens brieven van Mary is Felix ontrouw en extreem op seks belust. Dorna – alias Mary Bowers – verlaat hem en vertrekt naar Düsseldorf, waar ze in een volksbuurt gaat wonen en de kost verdient als schildersmodel.

Geveinsd Argentijns

Op een dag leest Dorna een contactadvertentie in een Düsseldorfse krant: student met belangstelling voor kunst zoekt artistiek meisje om samen de carnavalsdagen door te brengen. De man die de advertentie plaatst is Bruno Wille, hij zal in 1919 haar tweede echtgenoot worden. Ze schrijft hem een brief, ondertekend met ‘Maria Juana de Videla Dorna’, waarin ze hem wijsmaakt dat ze een Argentijnse is.
Na de Eerste Wereldoorlog gaan Bruno en Mary samenwonen in Amsterdam. Zijn broer daagt haar uit tot schrijven en haar eerste verhaal *Een storende verschijning* wordt 24 april l926 in *Het Volk, dagblad voor de arbeiderspartij* geplaatst. Tot aan de Tweede Wereldoorlog verschijnt haar werk veelvuldig in kranten en tijdschriften.

Bohemiènne

De relatie met Bruno verslechtert en Mary ontmoet haar derde man, kunsthandelaar Henk Tenkink met wie ze in 1933 gaat samenwonen op de Prins Hendrikkade. Ze leeft als een echte bohémienne, te midden van kunstvoorwerpen en boeken, en staat erom bekend dat ze graag in bed blijft liggen om te lezen. Ze tekent veel en adviseert haar man bij zijn kunstaankopen.
In de Tweede Wereldoorlog weet Dorna aan de Jodenvervolging te ontsnappen. Gebroken komt ze uit de oorlog. Ze slaapt slecht, verblijft enige tijd op de psychiatrische afdeling van het Wilhelmina Gasthuis, is veel ziek en wordt uiteindelijk blind.
In de jaren zestig heeft het echtpaar het niet breed, regelmatig moeten ze schilderijen verkopen om de doktersrekeningen te betalen. Op 19 maart 1971 sterft Mary Dorna aan een hersenbloeding, thuis, in de armen van haar huishoudster en verzorgster juffrouw Walz. Ze wordt begraven op de Nieuwe Ooster Begraafplaats in Amsterdam.

Fijnschrijver

Eind negentiende, begin twintigste eeuw worden er veel dikke romans met uitgebreide beschrijvingen van omgeving en personages geschreven. Maar er is ook een smalle, taaie stroom fijnschrijvers, die in een paar zinnen een wereld neerzetten. Vanaf het moment dat Mary Dorna op haar vijfendertigste begint te schrijven, worden haar verhalen veelvuldig in kranten en tijdschriften geplaatst als ‘cursiefjes’: kort humoristisch proza, cursief afgedrukt, waarvoor een auteur put uit het dagelijks leven. Simon Carmiggelt zou er beroemd mee worden, zelf was hij groot fan van Dorna.

Baldadige heldin

In 1933 debuteerde Mary Dorna met de *Wanordelijkheden rondom een lastig kind* (1933) waarin ze een selectie uit haar eerder gepubliceerde verhalen samenbracht, net als in haar volgende verhalenbundels: *Onmaatschappelijke Voorkeur* (1938) en *Vingeroefeningen* (1940).
In haar verhalen is er altijd een ik-figuur, een wat baldadige heldin, die dol is op snoepen, B-films en over straat zwerven, en als ze ouder is op ‘drinken bij schemerlicht’. Zij vindt haar degelijke familie met hun fatsoenlijke kennissen maar saai. Interessanter zijn bohemiens, zwervers en figuren uit lagere klassen. Zij vertellen verhalen en weten wat van het leven weten te maken. Een van Dorna’s hoofdpersonen heeft liever een slonzige, creatieve huishoudster met vijf kinderen dan een degelijke juffrouw met al haar fatsoen in huis.
Uit haar werk spreekt een grote levensdrift, waarin ook als je geen geld hebt te genieten valt van kunst, oliebollen van een cent en kleine, sterke kopjes koffie. Haar personages maken zich om veel vrolijk, soms op het coquette af: ‘Wat arm, gezellig hè?’

Autobiografisch

Dorna blijft als schrijver dicht bij haar eigen leven en karakter, herinneringen en voorvallen tekent ze met veel

gevoel voor drama op. Zelf zei ze dat ze ‘niets kon verzinnen’. Haar biografe Toke van Helmond plaatst hierbij de kanttekening dat Dorna in interviews verschillende versies van haar leven geeft en aantoonbaar verhalen van anderen heeft herverteld.
Uit Dorna’s verhalen spreekt een kritische blik op het patriarchaat en op het burgerlijke bestaan met zijn vaste rolverdelingen. Zo stelt de ik-figuur in het verhaal *Laten we vader eruit gooien* met veel bravoure voor om haar vader weg te sturen:

Audio file



Fragment voorgelezen door: Anna Rademakers

> ‘Laten we die vent er toch uitgooien,’ stelde ik brullende mijn kleine bevende moeder voor, ‘hij vindt het toch niks prettig bij ons en laten we gezellig kamers gaan verhuren zoals bij Jopie Kuyl, daar hebben ze altijd plezier en de heren brengen van alles mee voor Jopie’s moeder en zij heeft een vader, nou, die heeft pret voor tien, als hij zijn borreltje maar heeft.’

Onoprechtheid ontmaskerd

Mary Dorna toont een groot inzicht in menselijk gedrag . Ze observeert de mensen die ze liefheeft, zoals haar moeder ‘Moekie’, maar ook vervelende tantes die ongewenst op bezoek komen en staan voor een kleinburgerlijke moraal. Vanuit de positie van het kind kan Dorna scherp dingen zien en zeggen. Op sprankelende, verontwaardigde toon wordt onoprecht gedrag van volwassenen ontmaskerd.
Soms zijn haar verhalen weemoedig, en Dorna kan goed sfeer oproepen, zoals in haar korte verhaal *Mittelstrasse 5* over haar periode in Duitsland waarin de hoofdpersoon herinneringen ophaalt aan haar huisbazin, Irma Posanzky en haar gezin:

Audio file



Fragment voorgelezen door: Anna Rademakers

> ‘Scherp gepeperde gerechten, en batterijen leeggedronken bierflessen, felle scheldpartijen en enthousiaste theatrale vertoningen – verdierlijkt leven, troebele hartstocht, maar toch een vleug van leven, van hartstocht…’

Alles bij elkaar vormt Dorna’s oeuvre een probaat tegengif tegen fatsoensnormen en moralisme, en een pleidooi om je niets wijs te laten maken en te kiezen voor vrijheid en avontuur.

Laatste publicaties

Na de oorlog laat Dorna lang niets van zich horen tot ze in 1967 *Laten we vader eruitgooien* uitbrengt, een bloemlezing uit haar eerdere werk die opent met een verhaal over de jeugd van de ik-figuur en eindigt met het ontroerend verhaal *Phanta Rei*, waarin de hoofdpersoon zich verzoent met haar vader.
Eind jaren zestig, begin jaren zeventig is er een korte Dorna-opleving. Achtereenvolgens verschenen *Een heer om port mee te drinken* (1968), *Trammelant met de familie* (1969) en *De wereld van Mary Dorna* (1970), waarin telkens vooral ouder werk is opgenomen. De slechtziende Dorna dicteert enkele nieuwe verhalen aan journalist Lida Polak, die in de literaire tijdschriften *Tirade* en *Barbarber* verschijnen.
Na haar dood wordt haar werk enkele malen heruitgegeven. In 2008 maakt actrice en Dorna-liefhebber Hetty Blok het luisterboek *Wanordelijkheden* (2008) dat ze zelf inleidt. In 2021 wordt *Laten we vader eruit gooien* opnieuw uitgebracht als moderne klassieker in de reeks Salamanderpockets in samenwerking met Fixdit.

Interbellum

Mary Dorna is een auteur uit het interbellum: een tijdvak dat we in de literatuur wel associëren met maatschappijkritiek, bijvoorbeeld met de strenge ‘politicus zonder partij’ Menno ter Braak of geëngageerde dikke pillen van Ina Boudier-Bakker, als *De klop op de deur*. Dorna’s maatschappijkritiek lijkt niet zozeer gedreven door de wil de maatschappij te veranderen, maar laat zien hoe het individu zelf in staat is een ‘vrije rol’ op te eisen.

Meesterstukjes

De in die tijd beroemde criticus Victor van Vriesland prijst haar observatievermogen en de humor waarmee ze personages, situaties en gebeurtenissen tekent. Hij beschrijft haar werk met zoveel gedrevenheid dat het lijkt of hij een plek in de canon voor haar wil garanderen. Hij noemt haar verhalen ‘meesterstukjes’ en heeft het over de ‘geestigheid vol zelfspot en mededogen’, de ‘onvergetelijke beelden’ en de ‘natuurlijke schrijfkunst’.
Hij vergelijkt haar werk met succesvolle boeken uit die tijd waarin vanuit het perspectief van een kind of jongere werd geschreven, zoals *Titaantjes* van Nescio, Carry van Bruggens *Huisje aan de Sloot*, Theo Thijssens *Kees de Jongen* en Top Naeffs *Letje*. Het kind bij Mary Dorna, schrijft hij, onderscheidt zich door haar fantasie en de ‘meedogenloze scherpte’ waarmee ze de wereld van de volwassenen en hun ‘waanwijsheid’ doorprikt.

Emancipatie

Met haar rebelse, extraverte vrouwelijke hoofdpersonen zou je Dorna als een wegbereider van de emancipatie kunnen zien. In de roaring twenties maakt ook de meesterlijke verhalenschrijver Katherine Mansfield furore, die door Dorna tot haar favorieten wordt gerekend. Verder is haar werk te vergelijken met dat van de Duitse auteur Irmgard Keun en met Cissy van Marxveldt (bekend om haar onvergetelijke personage Joop ter Heul). Een latere geestverwant is Ida Simons, hoewel die pas in 1945 debuteert. Ook Annie M.G. Schmidt, liefhebber van het werk van Dorna, is een schrijfster in wier oeuvre humor en tegendraadsheid van groot belang is.

Fixdit-podcast: Mary Dorna's *Laten we vader eruit gooien*

Podcast met o.a Alma Mathijsen, Sanneke van Hassel, Kees Schafrat en Annelies Verbeke over Mary Dorna.



Vlogboek: *Laten we vader eruit gooien* van Mary Dorna

Deze video werd gemaakt in opdracht van Fixdit en maakt deel uit van een serie video’s voor het voortgezet onderwijs met moderne literaire klassiekers geschreven door vrouwen.

Alma Mathijsen over Mary Dorna

Vrouwelijke auteurs krijgen van oudsher een stuk minder waardering dan hun mannelijke collega's. We vragen aan schrijver Alma Mathijsen wie volgens haar een onbetwistbare plek in de canon verdient.
Deze video werd gemaakt in het kader van Wel verdiend, niet ontvangen: vrouwen en de P.C. Hooft-prijs.

Verder lezen

- Jacqueline Bel, *Bloed en rozen. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1900-1945*, Amsterdam 2018, p.

898-900, Joodse literatuur voor de oorlog.
- Victor van Vriesland, ‘Beminnelijke wanordelijkheid en nuttige voorkeur’, in: *Onderzoek en vertoog 1*. E.M. Querido's Uitgeversmaatschappij, Amsterdam 1958.
- Toke van Helmond, *Mary Dorna, 1891 - 1971*, Engelbewaarder/ Nijgh en van Ditmar, 1977.
- Sylvia Witteman, ‘Draaimolens, badgasten en natte zoenen, het geestig-ironische boek van Mary Dorna is een onterecht vergeten meesterwerk’, in *De Volkskrant*, 15 februari 2019.
- Marie-José Klaver, ‘*Recensie: Mary Dorna – Laten we vader eruit gooien. Rampspoed voor een rebels buitenbeentje*’ op Tzum.nl, 22 november 2021.
- Judith Eiselin, ‘Deze schrijfster was een voorloper in een tijd dat vrouwen niet grappig konden zijn.’ *NRC Handelsblad*, 14 januari 2022.
- Alma Mathijsen, ‘Mary Dorna’ op Literatuurmuseum.nl, 3 oktober 2018.
- Scans van de boeken van Mary Dorna en een korte levensbeschrijving zijn te vinden op JoodseBibliotheek.nl.
- Het luisterboek *Wanordelijkheden en andere verhalen*, een keuze uit de verhalen van Mary Dorna voorgelezen door actrice Hetty Blok (Rubinstein, 2008), is te beluisteren bij diverse streamingplatforms.
- Lesbrief 'Rebelse kinderen, burgerlijke ouders: Mary Dorna en Annie M.G. Schmidt' van Klassiekers in de Klas.
- Lesbrief: *Laten we vader eruit gooien* van Mary Dorna van Fixdit.
- Meer informatie over Mary is te vinden in de DBNL.

https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/mary-dorna